

Bratko Kreft / Cigani

Počasi se je premikal voz po bregu navzgor. Majhen, mršav konj je težko sopel in molil penasti jezik iz ust. Stari cigan je šel ob strani tik voza in včasih počil z bičem. Toda konj se ni zmenil za to, ampak je vlekel, kakor je mogel. Na vozu je sedelo dvoje umazanih otrok in veselo kričalo, igrajoč se z vajeti, ki so bile privezane na ročico. Včasih se je kateri prekucnil nazaj in se valjal po raztrganih odejah.

Za vozom sta stopali mati in hči. Nagubančeni stari obraz matere se nikakor ni ujemal z mladim, temnorjavim licem njene hčerke. Bila je gologlava. Črni lasje, svetlikajoči se v solnčnih žarkih, so ji padali preko ram in se mešali z rjavo poltjo njenega vratu in ramen. Vsi so stopali molče, včasih je kateri pohitel k vozu in pomagal utrujenemu konju.

Ko so prišli na vrh, se je voz ustavil in konj je kašljaje lovil sapo. Cigani so se ozrli proti hišam. Njih pogled je bil nezaupljiv in plah. Stari cigan je nepremično gledal veliko belo hišo, ki se je dvigala iznad nizkih kmečkih hramov. Nekdo je stal na pragu in držal roko ob čelu, da bi zakril svoj pogled pred solncem.

Cigan se je zganil. Človek na stopnicah je izginil v hišo.

Kakor da je leglo nekaj težkega nanje, so vsi umolknili. Še otroka, prej tako vesela in brezskrbna, sta utihnila in mirno sedela na vozu. Cigan se je ozrl in njegov pogled se je srečal z onima zadaj.

«Gremo! — He, düjo!»

Zamahnil je z bičem in voz se je spet začel počasi premikati. Mlada ciganka je poklicala psa, ki je do sedaj hodil sam svojo pot za vozom, včasih v veliki razdalji, zatopljen v svoje misli.

«Azor!» Pes je nekoliko zamahnil z repom in veselo skimal z glavo. Njuni pogledi so se srečali in oči so se zasvetile.

Tako so šli, vsi tesno ob vozu in sklonjenih glav. Le cigan je včasih pogledal naprej do one velike hiše in v njegovih očeh je bila upornost. Prispeli so do hiše. Nikdo se ni ozrl nanjo, vsi so v tem trenutku gledali na voz in cesto, ki se je vila pred njimi. Kakor da gredo v strm breg, so dihalo težko in ženskama je včasih zastala sapa. Otroka sta srepro gledala okrog sebe. Ni bil boječ njun pogled, zavist in sovraštvo sta sijala iz oči. Cigan je za-

mahnil z bičem in prijel za ročico, kakor da hoče pospešiti počasno vožnjo.

Tako so šli mimo hiše. Ko so prišli do druge, je pridrvel na cesto kup vaških otrok in takoj nato zbežal nazaj, ko je zagledal črne popotnike.

«Cigani! Cigani!»

Še ni izzvenel krik, ko so zaslišali za seboj klic: «Stojte!» Stari cigan je nejevoljno zamrmral in počasi ustavil konja. Poznal je glas, saj ga je spremljal vse življenje in zato se mu ni mudilo. Ciganki sta stopili bliže k njemu, nikdo pa se ni ozrl nazaj.

«Kam greste?» je bolj zavpil, kakor jih nagovoril mlad orožnik. Ženski sta prezirljivo poškilili, stari cigan pa je snel klobuk z glave in prijazno pozdravil: «Dober dan, gospon! Na Hrvaško idemo! Domu, gospon!»

«Seveda domov! Kje je še Hrvaška! Kje imate dokumente?» Stari cigan je izvlekel iz raztrgane suknje več umazanih papirjev in jih ponudil orožniku. Ta jih je počasi pregledal, drugega za drugim. Ko je bil gotov, je rekel: «To so sami stari papirji, ki ne veljajo več! Kje imate dovoljenje od našega glavarstva, da se smete peljati po tej poti?» Cigan je skrivil hrbet in z roko pokazal na papirje. «Vse je zapisano tam, gospon!»

Orožnik se je zadržal. «Tu ni zapisano ničesar! Kaj se lažete! Od našega glavarstva nimate dovoljenja!» Cigan ga je prijazno pogledal. «Mislil sem, da ni treba, ker nas niso nikjer prej ustavili.» Orožnik je vedel, da laže. Srdito je udaril s puško ob tla in zakričal: «Dobro veste, da se morate pri vsakem glavarstvu javiti, če hočete potovati po njegovem okrožju.»

«Znam, gospon, znam!» je jecljal cigan, orožnik pa ga ni poslušal. «Tako obrnite voz in pojdite, odkoder ste prišli.» Cigani so se spogledali. «Gospon, pustite nas naprej —»

«Ne, takoj obrnite voz in marš nazaj. Tukaj ne boste kradli okrog.» Beseda jih je zbolela v srce in kakor ranjeni od ostre puščice so vsi naglo zaklicali: «Saj ne krademo, saj prosimo!»

«Seveda prosite! Eden prosi, drugi pa tačas krade. Saj vas poznamo, cigane. Vsi ste enaki. Tak obrnite že vendar!» Orožnik je zavpil, da sta otroka na vozu zajokala in je pes pokazal ostre zobe. Mlada ciganka je stopila predenj in v prošnji sklenila roke. Orožnik pa jo je sunil v stran, stopil pred konja in ga prijel za uzdo. Otroka sta zagnala divji krik, cigan je ponižno prosil,

stara ciganka pa je škripala z zobmi in iz oči ji je švigalo besno sovraštvo.

Komaj pa je orožnik premaknil konja za korak, je že skočil izza voza pes in začel lajati nadenj. Pripravljaj se je, da se vsak hip zakadi vanj. Cigani so ga obupno klicali nazaj, toda on ni slišal ničesar. Orožnik je spustil uzdo in dvignil puško, kakor da hoče nameriti.

«Čakaj, mrcina pasja! Ali ne veste, da je pasji zapor? Zakaj pa nima nagobčnika?»

Mlada ciganka je stopila bliže, da bi potegnila psa nazaj.

«Pustite!» je zakričal orožnik ter nameril puško na besnega psa. Cigani so zavpili. «Ne, gospon, ne —! Pustite ga, saj ne bo storil ničesar!» Stari cigan je izvlekel iz koša nagobčnik in ga kazal orožniku.

«Tako j mu ga dam, gospon!» Mlada ciganka je še vedno sklepalala roke in prosila. «Raje gremo nazaj, samo pustite ga!» Siva suknja s trdim ovratnikom pa je oklenila srce v svojem objemu in zatrla vsako usmiljenost. Orožnik je stal nepremično na svojem mestu in meril, cigani pa so kričali in prosili. Vse zastonj. Kakor da je veter odnašal s seboj njih prošnje, niso se ustavile pri njegovem ušesu.

Pes je še vedno lajal, le včasih se je za trenutek ozrl po svojih. Ko je videl, da orožnik namerja puško, se je divje zagnal proti njemu. Cigani so zakričali, puška je počila in pes se je zvalil po tleh. Premetaval se je nekoliko časa v cestnem prahu, da je škropila kri na vse strani. Gobec je odprl na vso moč in tulil kakor da kliče svojega maščevalca. Še enkrat se je divje zagnal proti orožniku, nato pa je težko sopeč obležal sredi ceste.

Orožnik ni upal pogledati nikomur v obraz, videl je same sovražne poglede ljudi krog sebe, ki so pritekli ob puškinem poku. Počasi je stopil od voza in noge so se mu opletale. Ni si upal ciganov nagnati nazaj, s hlačami, ki so bile oškropljene s krvjo, se je vrnil v belo hišo.

Mlada ciganka je ves čas klečala ob umirajočem psu in mu božala krvaveče čelo. Ko je globoko izdihnil, je zajokala in mrmrala vmes nekaj kakor kletev. Ljudje so se spogledovali in nihče ni upal govoriti.

«Pojdi, Šandra!» je dejal cigan in zamahnil z bičem. Mlada ciganka se je v hipu zresnila, s sovražnim pogledom obšinila ljudi krog sebe, nato pograbila mrtvega psa in ga dvignila do svojih prsi.

Golia / Najtišji zvok — Dr. Preobraženski / Nova Rusija

«Kaj bi tu med temi ljudmi, ki nas sovražijo in prezirajo,» je zamrmrala in stopila za vozom. «Pokopala te bom v gozdu pod smreko. Tam je naš dom.» Tako je govorila z njim in ga stiskala k svojim prsim.

Ljudje so se vrnili domov, cigani pa so šli svojo pot dalje. Voz je škripal, konj je težko vlekel, vsi zopet mirni in vdani v svojo usodo. Za njimi pa je bila cesta poškropljena s krvjo, ki je enakomerno curljala iz mrtvega telesa preko zagorelih rok mlade ciganke, in črtala v sivi prah križevi pot njihovega življenja.

Pavel Golia / Najtišji zvok

Grmovje pritajeno diha,
da ptic ne prebudi,
le trava še žuželke v spanje niha
in komaj slišno uspavanko šelesti,
nevesta vetra, ki zvečer prisanja
od zlatega zapada.

Zato to uspavanko rad poslušam,
ker zraste ta najtišji zvok
sredi večernega molčanja včasih iznenada
v akord globok
ter radostno oznanja
spoznanje — izveličanje obremenjenim dušam.

Dr. N. Preobraženski / Nova Rusija

9. Vsevolod Ivanov.

«S štirinajstim letom sem se pričel potepati. Bil sem delavec v tiskarni, potem mornar, klovn, fakir Derviš - Bew - Ali (pogoltnil sem meč, si prebodel z buciko lica, skakal čez nože in baklje, bil igralec), hodil sem po Tomsku z lajno, pel kuplete v cirkusu in na sejmu, postal celó rokoborec. Leta 1917. sem se udeležil revolucije pri rdeči gardi, nato pa me je mobiliziral Kolčak. Večkrat me je rešil edino le čudež pred ustrelitvijo. Na legarju sem ležal sedem dni v vagonu z revolverjem v roki, sicer bi me vrgli sopotniki ven, da se ne bi okužili in zmrznili v stepi. Od leta 1917. dalje me vodi pot samo — k smrti. Vesel sem, da še živim.»

Tudi «Povest o sebi» je del avtobiografije. V pojasnilo je treba pripomniti, da so obdolžili kozaki rdečega junaka moritve očeta. Uralski kozaki so se vdali sovjetom le po dolgem boju in so izgubili vse predprave, ki so ovirale poprej priseljevanje kmetov na njih ozemlje.